

Горан КОМАР

ДОКУМЕНТ ИЗ АРХИВЕ МОНАСТИРА САВИНА

НОВИ, 21. јануара 1772

Копија од захтјева суда Десет судија управитељима и упутитељима “цркве у вароши под пјацом” да прикажу приходе који су цркви придошли на темељу уговори из 1605. године.

документ

Копиа

По заповједи 10 шавија одабрани Приложени, ештраорденарио у колеђу Пресвјетломе и преуз(вишене) Господе 10 шавија верху децима у риалту

Заповједамо упутитељима и управитељима од цркве у вароши под пјацом да у вријеме дана 8, пошто им буде указата ова заповјед, да имају повратити ову исту заповјед у канцеларију од Новога, с разабратијем објављењем, и по заклетви на ноге од истога сва добра и ливела, и доходака уговорније вјеков вјечитије који су придошли годишта 1605 до сада што уживају. И толико има се користи једно по једно титулах од уживљења, истинито мјесто. И сувише од којему другога разлога што имаду, и могу имати власти и доминија у добрима која су им пришла. И тако с разабратијем објављењем и по заклетви од свијех добара осталијех цијене добара продатијех, и годишта = 1605 - до дневи текуштаго, који остају у руке, купитеља, истијех добара и од цијела первога главнога, исповиђено у иструменту од продаје, верху добра продатога, приказујући, вријеме од писма и име ко је купио, и од писаоца и будући сада у владању од добара у коијема се находе алити пословати у кући, али друга добра која се фрутају, исписати имају толико на годиште могу дати иста добра, и колико се могло афитати који нијесу под кесимљени. И не будући нада у владању добара ни од главније више реченога разлога имати ће приказат по заклетви на ноге истога. Свеколико да буде од канцалијера послати колеђу нашому, а то на двор од официо;

Дата од колеђа 10 шавија, и депутата преузвишеније како више
 21 ђенара, 1772/3
 (на полеђини:)
 Копиа од феди монастирске
 1773¹

Документ који је овдје објављен налази се у Архиву Светоуспенског манастира Савина. Представља захтијев млетачког суда управитељима и упутитељима цркве “под пјациом” да прикажу све дохотке који су цркви приспјели на темељу уговора из **1605.** године.

Чува се у посебној фасцикли манастирских исправа које припадају 1772. години. По својој ортографији, језички и стилски одликама, исправа припада томе времену. Будући да јој је придружена и друга, садржински слична, то јест везана за приказивање манастирских добара, коју је исписао јеромонах Софроније (Видаковић), нема никаквог разлога да се сумња у њену аутентичност. Садржински, ова исправа представља обавезу за манастир, и не може се препознати и изнаћи мотивација за њено састављање у прибављању имовинске користи. По ширини пресавијени лист на стражњој страни (IV) носи ћириличну биљешку са годином 1773. те је на тај начин јасно да је овај лист садржао или придружен неком уговору манастира Савина који је највјероватније настао раније. Аутор преписа је несумњиво игуман, јеромонах Софроније (Видаковић) који је преписао и саставио извјештај од 14. априла 1773. године који се налази у овој фасцикли, на странама I, II, а којим се јавља о саставу манастирског братства и његовој непокретној имовини.

Документ је исписан на читавој страни III листа који не носи никакву пагинацију. Добро је очуван.

Темељна одредница у документу која говори о положају цркве је пјациа. Вјерујем да због тога није могуће заобићи могућност да црква из документа може, иако хипотетички, да се тражи и у староме дијелу града који је старим зидинама одијељен од подграђа. Католички самостан Св. Антуна и православне цркве на Топлој, не могу се налазити “под пјациом”, уколико се овом исправом не би чинило врло грубо одређење смјештаја цркве. Дилеме поводом положаја цркве из документа могу потенцирати термин варош. Но, када се зна да се варош (*borgo*) у вријеме млетачког периода налазила тик уз велику капију Доњег града, окренуто према југозападу, да се у њу стизало путем са трга², тада из нашега разматрања свакако може отпасти насеље Топла које се кроз читави

¹ Архив манастира Савина. Горан Комар, Бока Которска. Ћирилична документа... – збирка ћириличних докумената у припреми за штампу. Обухвата раздобље од 1605. до 1917. године.

² Петровић Ђурђица, Херцегновски златари у XVIII веку, Бока 15 – 16, Херцег – Нови, 1984, 9, нап. 7, 8

млетачки период раздваја од вароши иако катастарски читави предии припада Топлој. Међу свим познатим црквама ужег градског подручја, заиста, у овој исправи може бити ријечи само о католичким црквама у Доњем граду: Св. Јеронима или св. Фрања.

Уколико би се, ипак, исправа односила на цркве из комплекса Саборне цркве Св. Спаса на Топлој, при чему се у историографији као поуздано узима да су све три подигнуте и послије Морејског рата³ (1683 – 1699), тада би таква исправа јасно индицирала постојање једне од цркава у вријеме турске управе. Наравно, све то у случају да документ упућује да се црква налази у вароши иако је топаљски предии на којему су подигнуте ове цркве доста удаљен од *пјаце*. Предии са црквама свакако се не налази “под пјацом”. Ипак, и о таквој могућности ваља водити рачуна, тим прије што се током 18. вијека, у низу исправа, Топла означава као новска варош. Дакле, варош са краја 17. вијека, ограничена на подграђе, шири се и везује за насеље Топла⁴. Уколико се исправа односи на једну од топаљских цркава (Св. Спас, Св. Ђорђе, Св. Никола) могуће је објаснити зашто се налази у Архиву манастира Савина који је све до друге половине 19. вијека располагао земљиштем и капелом Св. Николе⁵.

Ова исправа, на два мјеста, датирана арапским бројевима, евоцира уговорне обавезе из 1605. године што је заиста необично, јер овдје, у Старом граду, није било никакве цркве изузев, могуће, старе цркве из 15. и/или 16. вијека⁶. Ни у ком случају не може се радити о цркви Св. Јеронима јер није постојала у освит 17. вијека. Црква Св. Јеронима је, као што се зна, подизана послије млетачког заузећа Новог 1687. године. Овдје се могла налазити само црква коју помињу пописи из прве половине 16. вијека. Суд Десеторице наређује упутитељима и управитељима **цркве под пјацом** да у кратком року доставе све изостатке које су обавезни плаћати по основу уговорних обавеза из 1605. године! Уколико је овдје у питању једна од православних цркава из комплекса Саборне цркве на Топлој, тада се могућности датовања цркве помјерају у предтурски период. Како

³ Поповић К. Томо, Херцег – Нови – историјске биљешке – књига прва. – 1382 – 1797 – Херцег – Нови, 1924, 115, 117

⁴ Комар Горан, Ђирилска документа Млетачког архива у Херцег – Новом – политичко – управно списи – и ђирилска документа манастира Савина – 18. вијек, Херцег – Нови, 1998, 123: Пресуда у спору Властелиновића, 1752. године “на Топлој вароши од Новог у кући храма Светога Николе”

⁵ Комар Ж. Горан, Српска православна црква у Херцег – Новоме, Херцег – Нови, 2006, 372 – 376 и 449 – 452: манастир Савина дарива земљиште са црквом Св. Николе цркви Св. Спаса на Топлој 8. јуна 1863. године.

⁶ Зиројевић Олга, Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године, Београд, 1974, 180, нап. 192; Вељан Атанасовски, Пад Херцеговине, Београд, 1979, 89, нап. 22

